

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Назар Муъмин Абдучалол «Адолати иҷтимоӣ дар назария ва амалияи ҳаёти ҷамъиятӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои фалсафа аз рӯйи ихтисоси 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ (илмҳои фалсафӣ)

Масъалаи адолати иҷтимоӣ дар ҳар даври замон барои ҳар як фард ва ҷомеа мубрам буд ва мубрам боқӣ мондааст. Гуфтан мумкин аст, ки ин масъалаи доимӣ дар ҳаёти инсоният аст. Рисолаи доктории Назар Муъмин Абдучалол маҳз ба таҳқиқи ҳамин масъалаи муҳим бахшида шудааст.

Рисолаи тақризшаванда аз муқаддима, се боб, ки ёздаҳ зербобро дар бар мегирад, инчунин хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Боби аввали рисола «Ҷанбаҳои назариявӣ-методологии таҳқиқи масъалаи адолати иҷтимоӣ» ном дошта, дар он масъалаҳои адолати иҷтимоӣ ҳамчун категорияи фалсафӣ ва мафҳумҳои алоқаманд ба он, тафсири падидаи «адолат» дар таълимотҳои фалсафии аҳди бостон ва асрҳои миёна, пажӯҳиши масъалаҳои адолати иҷтимоӣ дар фалсафаи аврупоии асрҳои XVI-XIX ва намудҳои тафсири адолати иҷтимоӣ дар консепсияҳои муосири фалсафӣ-иҷтимоӣ ва амсоли он баррасӣ гардидаанд.

Дар боби мазкур, муаллифи диссертатсия, аз ҷумла, одилона ба хулосае расидааст, ки таснифу тавсифи баъзе вариантҳои концептуалии адолати иҷтимоӣ дар адабиёти муосири фалсафӣ-иҷтимоӣ дар робита бо амалияи иҷтимоӣ нишон медиҳад, ки консепсияҳои муосири адолати иҷтимоӣ асосан ба таълимоти ахлоқии И. Кант ва назарияи адолати Ҷ. Ролз бунёд ёфта, бештар ҳамчун баробарии бо шаъну шараф ва ҳаёти инсон рабтдошта фаҳмида мешаванд. Аз ин рӯ, маҳз дидгоҳе, ки ба мафҳуми «имкониятҳои инсонӣ» таъя мекунад, нисбатан пурмахсултар мебошад. Бартари ин дидгоҳ, аз он иборат аст, ки ба консепсияи муқтадирӣ фазилятҳои инсонӣ таъя дорад. Бо таъя ба чунин фаҳмиши

масъала масъулияти давлат аз мухайё кардани шароит барои худинкишофёбии фард иборат буда, чунин муносибат нисбати ҳалли масъалаҳои адолати иҷтимоӣ дар сатҳи на фақат давлати алоҳида, инчунин дар микёси глобалӣ қобили таваҷҷуҳ мегардад.

Дар боби дуюми рисола - «Масъалаҳои адолати иҷтимоӣ ва роҳҳои ҳалли онҳо дар шароити ҷаҳонишавӣ» масъала ва мушкилоти зарурати бознигарӣ ба масъалаҳои адолати иҷтимоӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ, таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба рушди иҷтимоии инсоният ва таъмини адолати иҷтимоӣ, адолати иҷтимоии глобалӣ дар шароити тағйирёбандаи сиёсатгузорӣ дар ҷаҳони муосир ва масъалаҳои дигари алоқаманди он мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор гирифтаанд. Баррасиҳои мазкур имкон додаанд, ки муаллифи рисола хулосаҳои худро асоснок намуда, қайд намояд, ки дар вазъи душвори тағйирот дар сатҳҳои миллӣ, фаромиллӣ ва ҷаҳонӣ ҷанбаҳои амнияти байналмилалӣ ва масъалаҳои адолати глобалӣ аҳамияти хосса пайдо мекунад. Дар натиҷа ҷомеаи ҷаҳонӣ диққати худро ба масъалаҳои амният ва адолат вобаста ба идеяҳои устуворшуда роҷеъ ба давлатдорӣ миллӣ, соҳибхитӣ, ифодаи манфиатҳо, расмиёти демократӣ ва ғайра равона намуда, роҳро ба сӯи ҷаҳони нави бисёрқутба, ки риояи доимии манфиатҳои миллиро дар асоси адолатпешагӣ бо инобати ҳатмии манфиатҳои миллии давлатҳои дигар талаб мекунад, мекушояд.

Боби сеюми рисола «Ҳолат ва дурнамои татбиқи принципҳои адолати иҷтимоӣ дар Тоҷикистони муосир» ном дошта, ба омӯзиши пажӯҳиши масъалаҳои адолати иҷтимоӣ дар таҷрибаи ҳаётии ҷомеаи шӯравӣ ва воқеияти пасошӯравӣ, татбиқшавии сиёсати иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва раванди таҳкими адолати иҷтимоӣ дар ҷомеаи тоҷикистонӣ, ҳифзи иҷтимоии аҳоли ҳамчун механизми тақвиятдиҳандаи адолати иҷтимоӣ дар Тоҷикистон, дурнамои ҳамкории ниҳодҳои ҷомеаи шахрвандӣ ва давлат дар Тоҷикистон ҷиҳати таъмини адолати иҷтимоӣ ва ғайра бахшида шудааст.

Дар асоси таҳлилҳои гузаронида муаллифи рисола, аз ҷумла, хулоса мекунад, ки ҳамгирии иқтисодӣ дар ҳаёти мамлакат барои татбиқи адолати иҷтимоӣ нисбати тамоми намояндагони ҷомеа, аз ҷумла ақаллиятҳои этникӣ низ нақши муҳим дорад. Дар ин сурат ҳамаи онҳо имконият пайдо мекунанд, ки бе маҳдудият, ба таври инфиродӣ шуғлҳои гуногунро пеш бурда, сатҳи зиндагии оилаи худро беҳтар намоянд ва дар ҳаёти ҷамъиятӣ фаъолона ширкат варзанд. Дар ин роҳ ҳамкориҳои судманди давлат ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дар ҷустуҷӯ ва интихоб намудани қолаби нави амалу рафтори муносиб дар вазъияти нави тағйирпазири ҳаёти ҷамъиятӣ барои таъмини адолати иҷтимоӣ муҳим мебошанд.

Дар қисмати хулосавии рисола натиҷаҳои асосии илмии таҳқиқот ҷамъбаст гардида, тавсияҳои муаллиф оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот дода шудаанд.

Тамоми масъалаҳои дар рисола мавриди таҳқиқ қароргирифта, ки ба таври мухтасар зикр гардиданд, мубрамияти мавзӯи рисолаи тақризшавандаро нишон медиҳанд. Дар диссертатия низ мубрамияти мавзӯи таҳқиқотро худи муаллиф бо омилҳои зерин шарҳ додааст, ки аз ҷиҳати илмӣ пурра асоснок мебошанд: танзими зиддиятҳои бунёдии иҷтимоӣ фақат дар ҳолате имконпазир мегардад, ки агар адолати иҷтимоӣ асос ва ҳадафи амалигардонии тағйироти системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ дар ҷомеа бошад; асосноккунии назариявии адолати иҷтимоӣ дар доираи фалсафаи мазмунан тағйир ёфта, дар баробари омӯختани ҷанбаҳои ахлоқӣ ва ҳуқуқии ин падида, инчунин ҷустуҷӯи роҳҳои мудирияту татбиқи он аҳамияти бештар пайдо мекунад; таҳияи равишу дидгоҳҳои нав барои дарки адолат ва механизмҳои муносиб барои татбиқи он, ки дар давраи ҷаҳонишавӣ тақозо мегардад, ба тақмили консепсияҳо ва тасаввурот дар бораи адолати иҷтимоӣ мусоидат хоҳад кард; дар Тоҷикистон барои таъмини вазъи муътадили равандҳои иҷтимоӣ пайваستا зарурати таҳқиқи амалишавии принципҳои адолати иҷтимоӣ мубрамияти хосса ба худ касб намуда, натиҷаи ин гуна

пажухишҳо метавонад заминаи муҳиме баҳри танзими муносибатҳои нави ҷамъиятӣ гардад ва ғайра.

Дар баробари ин, дар диссертатсия муаллиф дараҷаи таҳқиқи мавзӯ, робитаи онро бо барномаҳо (лоихаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ, объекту предмети таҳқиқот, асосҳои назариявӣ, методологӣ, заминаҳои эмпирикӣ ва пойгоҳи меъёрӣ-эмпирикии таҳқиқотро ба таври хеле равшану возеҳ нишон додааст. Навгонии илмии таҳқиқот низ ба пуррагӣ нишон дода шуда, он аз тарзи нави гузориши масъала ва аз лиҳози роҳҳои ҳалли он таркиб ёфтааст, зеро дар адабиёти фалсафӣ-иҷтимоии ватанӣ таҳқиқи бонизоми адолати иҷтимоӣ ҳамчун идея ва падидаи иҷтимоӣ то имрӯз анҷом дода нашудааст. Навгонии кори диссертатсионӣ бо натиҷаҳои дар ҷараёни таҳқиқот ҳосилшуда муайян гардида, аз ҷониби муаллиф ба таври мушаххас зикр гардидаанд, ки ҳамагӣ асоснок мебошанд.

Дар асоси таҳқиқоти анҷомёфта ва навлонии он, ки дар диссертатсия дида мешаванд, муаллиф чунин нуктаҳои асосиро ба ҷимоя пешниҳод намудааст, ки моҳияти ғоя ва муҳтавои асосии таҳқиқот ва тавсияҳои амалии онро ба пуррагӣ инъикос намудаанд.

Таҳлили мундариҷаи рисола нишон медиҳад, ки он аҳамияти назарраси назариявӣ ва амалӣ дошта, муҳимтарин нуктаҳои он метавонанд дар ҳаёти ҷомеа ва раванди таълим ба таври самаранок мавриди истифода қарор дода шаванд.

Бояд таъкид намуд, ки дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсиониро метавон бо дақиқияти маълумот ва тасвиби натиҷаҳои таҳқиқот собит сохт, зеро натиҷаҳои диссертатсия дар маърузаҳо дар симпозиуму конференсияҳои илмӣ-назариявӣ сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, инчунин дар монография ва мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақрибшаванда инъикос ёфтаанд.

Монография ва мақолаҳо, ки муаллифи рисола Назар М. А. ба нашр расонидааст, ба пуррагӣ мундариҷаи кори диссертатсиониро фаро гирифтаанд.

Дар маҷмӯъ, таҳлили мундариҷаи диссертатсияи Назар М. А. «Адолати иҷтимоӣ дар назария ва амалияи ҳаёти ҷамъиятӣ» нишон медиҳад, ки он аз нуктаи назари баёни масъалаҳои бунёдии илмӣ, фарогир будани маводи ба баррасӣ ҷалбшуда ва мантиқӣ будани тарзу услуби гузориш ва ҳалли масъалаҳо кори мукаммали илмӣ мебошад. Сатҳи илмӣ, алокаи байниҳамдигарии бобҳо ва зербобҳои рисола ва хулосаву тавсияҳои муаллиф зимни таҳқиқоти диссертатсионӣ ба пуррагӣ таъмин гардидааст. Бо эътимоди комил метавон таъкид намуд, ки диссертатсияи тақризшаванда кори илмии пурарзиш ва асил дар фалсафаи иҷтимоӣ оид ба масъалаи адолат мебошад.

Дар баробари дастовардҳои назарраси илмӣ дар таҳқиқоти мазкур якчанд норасоӣ низ ба назар мерасад:

1. Дар мавриди таҳқиқи алоқамандии «адолати иҷтимоӣ» ва «адолати ҳуқуқӣ», ки дар диссертатсия анҷом дода шудааст, бояд фаҳмишҳои мухталифи «адолат» дар консепсияҳои ҳуқуқӣ арзёбӣ мегардид.

2. Дар мавриди аз лиҳози методологӣ матраҳ кардани масъалаи алоқамандии адолати иҷтимоӣ ва рушди сармояи иҷтимоӣ, бояд муаллиф барои асоснок кардани хулосаҳои дар бораи динамикаи инкишофи амалии чунин алоқамандӣ аз далели ҳаёти рӯзмарра бештар мисол меовард.

3. Дар доираи мавзӯи таҳқиқшаванда ба масъалаҳои «худмуайянкунии гендерӣ», «демократияи ақаллият» ва амсоли онҳо, ки дар ҳаёти баъзе ҷомеаҳо ба «масъалаи доғи рӯз» табдил ёфтааст, бояд назари муаллиф муайян карда мешуд.

Дар сурати баргараф сохтани норасоҳои зикргардида, аз нуктаи назари мо, таҳқиқоти диссертатсионӣ боз ҳам мукамалтару фасехтар мегардад. Аммо бояд таъкид намуд, ки камбудии зикршуда ҷузъӣ буда, арзишнокӣ ва аҳаммияти назариявӣ амалии диссертатсияро ба ҳеч ваҷҳ паст намекунад.

Ба ақидаи мо, интихоби мавзӯ, гузориш ва ҳалли проблемаи асосии дар таҳқиқоти диссертатсионӣ гузошташуда таҳқиқи нави фалсафии масъалаи адолати иҷтимоӣ дар илмҳои фалсафӣ буда, ҳуди рисола дар сатҳи зарурии илмӣ таълиф гардидааст.

Дар таҳқиқоти диссертатсионии Назар М. А. мақсади гузошташуда ба даст омада, вазифаҳои дар пеш буда ба кулӣ иҷро гардидаанд, ҳулоса ва тавсияҳои муаллиф аз ҷиҳати илмӣ-назариявӣ асоснок шудаанд. Рисола бо забони фасеҳи илмӣ навишта шудааст.

Автореферат ба пуррагӣ мундариҷаи диссертатсияро инъикос намудааст.

Ҳулоса, диссертатсияи «Адолати иҷтимоӣ дар назария ва амалияи ҳаёти ҷамъиятӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ (илмҳои фалсафӣ) пешниҳод шудааст ба тамоми талаботи мавҷуда ҷавобгӯ буда, муаллифи он Назар Муъмин Абдучалол, бешубҳа, сазовори додани дараҷаи илмии доктори илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси зикршуда мебошад.

Муқарризи расмӣ: доктори илмҳои фалсафа,
профессори кафедраи таърихи фалсафа ва
фалсафаи иҷтимоии факултети фалсафаи
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон



Муминов А. И.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 17.

Тел.: (+992) 903200461

Почтаи электронӣ: Muminov_Ahmad58@mail.ru

Имзои Муминов А. И.-ро
тасдиқ мекунам:
Сардори раёсати кадрҳо
ва корҳои махсуси ДМТ



Тавқиев Э.